

МОВОЗНАВСТВО

УДК 811.161.2'367.335

DOI

МОВНА ПРАКТИКА ІВАНА ФРАНКА В АСПЕКТІ КОДИФІКАЦІЇ СИНТАКСИЧНИХ НОРМ

Наталія ФАРИНА

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
Інститут франкознавства,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна,
e-mail: natfaryna@ukr.net*

Структуру складнопідрядних речень формують як кількість поєднаних предикативних частин, так і засоби їх зв'язку. Якщо розмір складного речення назагал є річчю суб'єктивною і мотивується здебільшого індивідуальною манерою автора, то вибір сполучних засобів залежить від їх реєстру та динаміки вживання на певному етапі розвитку літературної мови. У системі українського гіпотаксису чільне місце займають структури з підрядними означальними частинами. Формальні засоби поєднання головної і залежної частин є обов'язковим компонентом вираження атрибутивної семантики. Як засвідчує практика, вибір окремих сполучних елементів зумовлений і особливостями територіального вияву літературної мови, і стилістичними сферами її реалізації, але і в минулому, і сьогодні мовознавці неоднаково окреслюють реєстр нормативних формальних засобів, що використовуються для поєднання підрядної означальної частини з головною. Це дослідження присвячене проблемі редакційних виправлень Івана Франка з точки зору кодифікації синтаксичних правил (за мотивами повісті Івана Франка “Захар Беркут” у двох виданнях). Аналіз тексту обох редакцій повісті “Захар Беркут” показує, що Іван Франко чимало працював над удосконаленням мови твору на всіх рівнях. Ці авторські виправлення не впливають суттєво на зміст, лише дещо змінюють значеннєві відтінки окремих слів чи конструкцій, увиразнюють динаміку думки. Виразно систематичними та послідовними є зміни на синтаксичному рівні, зокрема, помітними є трансформації складнопідрядних означальних речень нерозчленованої структури. Авторські зміни наявні як на формальному, так і на структурному та семантичному рівнях. Закцентовано також увагу на поглядах науковців щодо нормативного характеру деяких кон'юнктивних засобів на різних етапах розвитку мови. Відстежено й основні моделі заміщення формальних елементів зв'язку у складних реченнях із підрядними атрибутивної семантики, які наближують західноукраїнський варіант української мови до східноукраїнського. Іван Франко намагався модифікувати численні синтаксичні конструкції шляхом заміни сполучного засобу **котрий** на **який** або **що**, які були більш характерні для мови творів наддніпрянських письменників. На сучасному етапі розвитку української мови таке функціонування сполучних засобів засвідчено як літературну норму.

Ключові слова: мова твору, структура, сполучник, сполучне слово, складнопідрядне речення з підрядною частиною атрибутивної семантики, кон'юнктивні засоби, моделі заміщення, трансформація.

Структуру складнопідрядних речень формують як кількість поєднаних предикативних частин, так і засоби їх зв'язку. Якщо розмір складного речення є річчю суб'єктивною і мотивується здебільшого індивідуальною манерою автора, то вибір сполучних засобів залежить від їх реєстру та динаміки вживання на певному етапі розвитку літературної мови.

У системі українського гіпотаксису чільне місце займають структури з підрядними означальними частинами. Формальні засоби поєднання головної і залежної частин є обов'язковим компонентом вираження атрибутивної семантики. В українській літературній мові цю функцію виконують відносні займенники *що, який, чий, котрий*, прислівники *де, куди, звідки* (так зване відносне підпорядкування), а також сполучники *ніби, нібито, наче, немовби* та ін. (сполучникове підпорядкування). Інколи мовознавці класифікують складнопідрядні речення з підрядними означальними за засобами приєднання підрядної частини [6, с. 334].

Як показує практика, вибір окремих сполучних елементів зумовлений і особливостями територіального вияву літературної мови, і стилістичними сферами її реалізації, але як у минулому, так і сьогодні мовознавці неоднаково окреслюють реєстр нормативних формальних засобів, які використовують для поєднання підрядної означальної частини з головною. Особливо дискусійним є використання в цій функції сполучних слів *котрий, який*, що актуалізує проблему синтаксичної норми в плані її становлення та розвитку.

Лінгвісти ХХ – початку ХХІ століть по-різному визначають нормативний характер формальних елементів у складнопідрядних реченнях атрибутивної семантики. Одні вважають сполучні слова *котрий, який* ненормативним, а інші – навпаки, не вважають їх уживання порушенням літературної норми.

Найчастіше для визначення типового формального елемента, що з'єднує головну частину зі залежною, порівнюють синтаксичні системи споріднених мов, щоб виявити відмінність або подібність. О. Скоропада зазначав, що “в російській мові найчастішим показником означальних підрядних речень ... є “*который*”, якому відповідають українські “*який*”, “*що*”” [5, с. 85]. Проте на Галичині у кінці ХІХ – на початку ХХ століть сильніший вплив мала польська мова. Ще Б. Грінченко зауважив: “Щодо мови з лексичного боку, то вона у галицьких письменників підлягала не одному впливові, а багатьом, і мабуть найбільше польському” [9, с. 107]. Саме тому активне вживання цього сполучного засобу зумовлене її впливом, де слово *który* – найпоширеніший засіб зв'язку головної і підрядної частин в означальних реченнях. Як дослідила О. Баранівська [1], під час перекладу складнопідрядних означальних конструкцій смисловим еквівалентом в українській мові виступає займенник **який**.

Як зазначає Н. Гуйванюк, “мовознавці 20-х – 30-х рр. (О. Курило, М. Гладкий, О. Синявський, С. Смеречинський, М. Сулима та ін.), що наголошували на потребі повернути українській мові її специфічно національні риси, звертали увагу саме на

синтаксичні звороти та конструкції, адже грамати́ка – наука про закони побудови мовних одиниць, які використовують у процесі безпосереднього людського спілкування і прямо відображає спосіб мислення” [2, с. 246].

Найкраще уявлення про динаміку формування реєстру сполучних засобів дає писемне мовлення. Ось, наприклад, О. Синявський свого часу зауважував, що в синтаксисі переважно нехтують питомими структурами та формальними засобами при побудові складного речення: “Ніде так не рябіє синтакса нашої книжної мови чужомовними елементами, як при зложенні речень, власне, при сполучуванні відносних (підрядних означальних. – *Авт.*) речень із головними” [4, с. 15]. За спостереженнями автора, такі чужомовні елементи, як займенники *який, якими, котрому*, заповнили мову газет і журналів. Він рішуче виступав проти їхнього вживання, наголошуючи на необхідності прислухатися до народного мовлення, враховувати, які форми функціонують там.

Висновки про те, яким сполучним засобом надавати перевагу, дає змогу зробити мовна практика І. Франка. Він стояв на позиціях єдиної літературної мови, витвореної на живій народній основі, докладав чимало зусиль, щоб сформувати один літературний варіант для наддніпрянців і галичан, про що свідчить його редакторська праця над мовою творів у перевиданнях. Проте він не допускав однобічного впливу на формування мовних норм лише говорів Наддніпрянської України і тому писав: “Не тільки інтелігенція, вихована в інших школах і серед інших обставин політичних, але й народ з його мовою, звичаями і творчістю, не сходячи зі спільної української основи, все-таки проявляє багато відтінків, котрих годі не бачити, на котрі тяжко гніватися. Ані знівечити, ані замазати тих відтінків не можна, та й чи треба? ...Ось чому ми не маємо і не можемо мати досі спільної, одностайної літературної мови” [8, т. 28, с. 174–175]. Саме тому він сам докладався своєю редакторською працею до процесу наближення західноукраїнського варіанта до східноукраїнського.

Дуже яскраво це можна простежити на прикладі повісті “Захар Беркут”, яка була вперше видана 1883 року. Згодом, у 1902 році, вийшла друга редакція твору, мову якого письменник ретельно відредагував. У передмові до цього видання задекларовано Франкові мотиви, що призвели до текстологічних редакторських правок у повісті: **“Випускаючи в світ “Захара Беркута” другим виданням двадцять літ по виході першого видання, я обмежуюсь на виправленню язика відповідно до того поступу, який зробила наша літературна мова протягом сих двадцятих літ”** [8, т. 16, с. 8]

Аналіз тексту обох редакцій повісті “Захар Беркут” показує, що Іван Франко чимало працював над удосконаленням мови твору на всіх рівнях. Ці авторські виправлення не впливають суттєво на зміст, лише дещо змінюють значеннєві відтінки окремих слів чи конструкцій, увиразнюють динаміку думки. Виразно систематичними та послідовними є зміни на синтаксичному рівні, зокрема, помітними є трансформації складнопідрядних означальних речень нерозчленованої структури. Авторські зміни наявні як на формальному, так і на структурному та семантичному рівнях.

У повісті “Захар Беркут” засвідчено 245 складнопідрядних речень з підрядними означальними (в тому числі і займенниково-означальними), які не зазнали жодних

авторських правок. Вони ідентично дублюються в новій редакції повісті і становлять найчисленнішу групу. Інколи спостерігаємо зміну опорного елемента в головній частині, наприклад:

Але ж бо й донька його Мирослава була діва, якої пошукати [7, с. 8].   *Але ж бо й донька його Мирослава була дівчина, якої пошукати* [8, т. 16, с. 11].

Серед редакторських виправлень формальних засобів зв'язку можемо виділити такі:

Вид трансформації	Структурна модель	Кількість одиниць
Заміна формальних засобів зв'язку у складі складнопідрядних означальних речень	1. Котрий1 → Який2	78
	2. Котрий1 → Який2 + складнопідрядні означальні частини без змін (речення з кількома частинами атрибутивної семантики)	4
	3. Котрий1 → Що2	28
	4. Котрий1 → Що2 + складнопідрядні означальні частини без змін (речення з кількома частинами атрибутивної семантики)	
	5. Котрий → кудюю	1

Іван Франко, удосконалюючи синтаксичну структуру повісті “Захар Беркут”, прагнув наблизити мову свого твору до мовної практики письменників-наддніпрянців і використовував ті формальні елементи зв'язку, що були найбільш уживаними в їхніх творах. Митець набагато випередив час, адже мовні виправлення, які він робив у синтаксичній будові складнопідрядних означальних речень у перевиданні повісті, мовознавці початку ХХ століття почали трактувати як нормативні.

Першу і найчисленнішу групу складнопідрядних одиниць атрибутивної семантики становлять речення, у яких І. Франко замінював сполучне слово **котрий** (функціонує у 1-й редакції твору) на **який** (2-га редакція) – усього 78 синтаксичних одиниць. Підраховано лише ті елементарні і неелементарні структури, у складі яких функціонує лише одна підрядна означальна частина. Речення, в яких змін зазнає одна чи дві підрядні частини у будові неелементарної синтаксичної одиниці, виділено в окрему підгрупу. Їх зафіксовано 4. Наприклад:

...життя, котре деінде силувалися чимраз більше підірвати горді, війнами збагачені бояри [7, с. 26].   *...життя, яке деінде силувалися чимраз більше підірвати горді, війнами збагачені бояри* [8, т. 16, с. 26].

...дві липи, між котрими прив'язані були гарно плетені в усякі узори ворота [7, с. 33].   *...дві липи, між якими прив'язані були гарно плетені в усякі узори ворота* [8, т. 16, с. 31].

Дослідники синтаксичної системи засобів зв'язку по-різному трактують вживання певних елементів, беручи до уваги не лише мовну традицію, фольклорну практику, але й семантику формальних елементів, їхнє виправдане контекстуальне використання.

Можемо припустити, що Іван Франко, виправляючи сполучні засоби, прагнув уникнути запозичень, які рясніють у синтаксичній системі формальних елементів зв'язку не цілком виправдано, опирався на досвід та текстологічні особливості творів інших письменників. Проте пояснювати явище послідовної заміни **котрий** на **який** лише бажанням позбавитися впливу польської мови не можна. Як стверджує І. Петличний, “при виправленні мови перших своїх редакцій, зокрема синтаксису, І. Франко керувався не тим, що та чи інша синтаксична конструкція є діалектна або польська, а тим, наскільки вона поширена в загальноукраїнській літературній мові, наскільки вона є добрим засобом для вираження відповідного змісту” [3, с. 116 – 117]. Тому й робив відповідні заміни у тексті 2-го видання.

Залежна частина може залежати від іменників-неістот та істот, інколи від власних назв:

“Зате частіше лучалися каліцтва, рани, на котрі, певно, ніякий знахар не вмів так скоро і так гарно зарадити, як Захар Беркут” [7, с. 43].

“Зате частіше лучалися каліцтва, рани, на які, певно, ніякий знахар не вмів так скоро і так гарно зарадити, як Захар Беркут” [8, т. 16, с. 39].

“Батько вісьмох синів, із котрих три сиділи вже разом із ним між старцями...” [7, с. 42].

“Батько вісьмох синів, із яких три сиділи вже разом із ним між старцями...” [8, т. 16, с. 39].

“...з Мирославою, котра конче хотіла й собі стояти на окремій становищі, а не при боці свого батька” [7, с. 12–13].

“...з Мирославою, яка конче хотіла й собі стояти на окремій становищі, а не при боці свого батька” [8, т. 16, с. 15].

Інколи речення, де автор замінював сполучні засоби, зазнають інших формальних змін. Наприклад, у реченні *“Тож послідньою і рішаючою зброєю була важка копія, котрою треба було влучити противника з близька, власноручно, з цілою силою, од разу”* [7, с. 7] змінюється граматичне значення роду співвідносного слова головної частини внаслідок заміни застарілої книжної форми на новішу. Така трансформація зумовлює і зміну сполучного засобу. Наприклад: *“Тож послідньою і рішаючою зброєю була важке копіє, яким треба було влучити противника з близька, власноручно, з цілою силою, од разу”* [8, т. 16, с. 11]. У деяких реченнях змінюється граматичне значення відмінка, наслідком чого є видозміна синтаксичної функції засобу зв'язку (непрямий додаток, виражений родовим відмінком у першій редакції, і прямий у другій, виражений знахідним відмінком однини):

“Плечистий, підсадкуватий, з грубими обрисами лиця і грубим, чорним волоссям, він і сам подобав на одного з тих злющих тухольських медведів, проти котрих їхав воювати” [7, с. 7–8].

“Плечистий, підсадкуватий, з грубими обрисами лиця і грубим, чорним волоссям, він і сам подобав на одного з тих злющих тухольських медведів, яких їхав воювати” [8, т. 16, с. 11].

У текстах двох видань засвідчено 4 речення, де функціонує хоча б одна означальна частина зі заміненним сполучним елементом, і ще одна, де така заміна не відбувається. І. Франко трансформувал відмінні сполучні елементи, орієнтуючись на власне мовне чуття і контекст твору. Наприклад, у реченні *“Максим Беркут, котрий аж нині, супроти найважливішого і найтяжчого діла, почув себе вповні самим собою, вповні начальником сеї невеличкої армії, заряджував з правдиво начальницькою вважливістю й повагою все, що належало до діла, нічого не забуваючи, ні з чим не кваплячись, але й ні з чим не опізнюючись”* [7, с. 9–10] є дві залежні частини атрибутивної семантики: одна – присубстантивно-означальна, інша – займенниково-означальна. У новій редакції автор замінює сполучний засіб **котрий** на **який**, при цьому залишає без змін сполучний засіб **що** у другій: *“Максим Беркут, який аж нині, супроти найважливішого і найтяжчого діла, почув себе вповні самим собою, вповні начальником сеї невеличкої армії, заряджував з правдиво начальницькою вважливістю й повагою все, що належало до діла, нічого не забуваючи, ні з чим не кваплячись, але й ні з чим не опізнюючись”* [8, т. 16, с. 13].

У реченні *“Ну, звісна річ, смерті йому не минути, на смерть він готов віддавна, – але вмирати, не додержавши слова чоловікові, котрий на те, слово поклався, котрого будучність, може, й життя, лежить на тім слові, – вмирати зрадником хоч би тільки в очах зрадника, – се страшно, се мука, се гірше самої смерті”* [7, с. 159] однорідні підрядні частини поєднані з головною сполучним словом **котрий**, тоді як у другому виданні в першій частині автор зробив заміну для того, щоб уникнути повторів: *“Ну, звісна річ, смерті йому не минути, на смерть він готов віддавна, – але вмирати, не додержавши слова чоловікові, який на те слово поклався, котрого будучність, може, й життя, лежить на тім слові, – вмирати зрадником хоч би тільки в очах зрадника, – се страшно, се мука, се гірше самої смерті”* [8, т. 16, с. 134].

Друге за кількістю місць займають виправлення сполучного засобу **котрий** на **що** (30 речень). Більшість дослідників саме цей формальний елемент приєднання вважає питомо українським, опираючись на фольклорну та літературну практики вживання. У текстах повістей “Захар Беркут” двох авторських редакцій такі заміни дещо нейтралізують атрибутивність означуваного слова порівняно з використанням засобу **котрий**, проте заміни стилістично наближують мову твору до східноукраїнського варіанта. Цей сполучний елемент є граматично універсальним, адже підходить для контекстуального вираження всіх граматичних значень числа, роду і відмінка незалежно від співвідносного слова, тоді як слово **котрий** має граматично узгоджуватися, наприклад:

“І батько, котрий з разу також радив Мирославі остатися в таборі, в кінці мусів уступити її просьбам” [7, с. 11].

“І батько, що зразу також радив Мирославі остатися в таборі, в кінці мусів уступити її просьбам” [8, т. 16, с. 14].

“...молодих, котрі, не розуміючи цілої тої страшної боротьби, бавилися і переверталися в гнізді” [7, с. 22].

“...молодих, що, не розуміючи цілої тої страшної боротьби, бавилися і переверталися в гнізді” [8, т. 16, с. 22]

“...на якійсь думці, котра засіла в його голові і насилу просилася на волю” [7, с. 37].

“...на якійсь думці, що засіла в його голові і насилу просилася на волю” [8, т. 16, с. 35].

У першій редакції функціонує речення, де засвідчено аж 4 залежні означальні частини, три з котрих є займенниково-співвідносними, семантично однорідними і залежать від одного співвідносного слова: “*Зо мною, котрий вік звікував між князями, котрий удостоївся княжої похвали і надгороди за рицарські діла, котрого донька може вибирати собі жениха між найпершими і найславнішими молодцями в краю, а я мав би дати її тобі, смердові, до твого тухольського гнізда, де би вона зів’яла, зсохла і пропала в нужді!*” [7, с. 39]. У виправленому варіанті автор виокремив останню однорідну частину, яка приєднувалася сполучним словом **котрий**, зробивши з неї нове речення, а також у першій замінив його на засіб зв’язку **що**, певною мірою нейтралізувавши смислову градацію та акцентування на змістовій стороні залежних частин, що створювало нагромадження однакових сполучних елементів, наприклад: “*Зо мною, що вік звікував між князями, котрий удостоївся княжої похвали і надгороди за рицарські діла! Моя донька може вибирати собі жениха між найпершими і найславнішими молодцями в краю, а я мав би дати її тобі, смердові, до твого тухольського гнізда, де би вона зів’яла, зсохла і пропала в нужді!*” [8, т. 16, с. 36]. Проте у тексті першого видання спостерігаємо дві однорідні означальні частини в одній синтаксичній одиниці, і автор послідовно змінює сполучне слово **котрий** на **який** (2-ге видання) у кожній із них. Така трансформація стилістично виправдана, адже збережено змістове наростання і стрімкість думки. Це свідчить про ретельність і продуманість таких виправлень:

“*Народ, серед котрого вони живуть і котрий мусить поставляти оружних людей для оборони засіків, нерадо зносить їх владу над собою*” [7, с. 89].

“*Народ, серед якого вони живуть і який мусить поставляти оружних людей для оборони засіків, нерадо зносить їх владу над собою*” [8, т. 16, с. 77].

У ще одному реченні, де в першій редакції одна частина приєднується елементом **що**, а друга – **котрий**, у виправленому варіанті автор вирішив використати стилістично нейтральний елемент двічі. У такій ситуації І. Франко урівноважив аналогічні залежні частини однаковими засобами приєднання, використовуючи при цьому актуальніший, новіший, питомий, відкидаючи книжний варіант – **котрий**. Наприклад:

“Володар Червоної Русі, князь Данило Романович, хоч і який був ласкавий для бояр – не то що його батько, – але допомогти їм багато не міг, зайнятий то стараннями о королівську корону, то спорами князів, що дерлись за великокняжій київський престол, то в кінці забезпечуванням свого краю против нового, досі нечуваного ворога, монголів, котрі перед десятьма роками, мов страшна громова хмара, появилися були на східних границях Русі, в наддонських степах, і побили зібраних руських князів у страшній і дуже кровавій битві над рікою Калкою” [7, с. 50].

“Володар Червоної Русі, князь Данило Романович, хоч і який був ласкавий для бояр – не то що його батько, – але допомогти їм багато не міг, зайнятий то стараннями о королівську корону, то спорами князів, що дерлись за великокняжій київський престол, то в кінці забезпечуванням свого краю против нового, досі нечуваного ворога, монголів, що перед десятьма роками, мов страшна громова хмара, появилися були на східних границях Русі, в наддонських степах, і побили зібраних руських князів у страшній і дуже кровавій битві над рікою Калкою” [8, т. 16, с. 45].

Для змістового у виразненні і деталізації оповіді автор замінив слово **котрий** також іншими елементами: **кудою** (для локативного семантичного відтінку), **хто** (для підкреслення того, що опорний елемент – назва істоти). Ці трансформації мають ситуативний характер. У першому випадку підрядна означальна частина уточнює обставину місця, наявну у головній як опорне слово:

“– Далі за ним! – крикнув Тугар Вовк і кинувся до щілини, в котрій щез медвідь” [7, с. 14].

“– Далі за ним! – крикнув Тугар Вовк і кинувся до щілини, кудю щез медвідь” [8, т. 16, с. 17].

Отже, у синтаксичній системі складнопідрядних речень з підрядними означальними та займенниково-означальними двох Франкових редакцій твору “Захар Беркут” функціонують різні формальні засоби приєднання. Автор намагався модифікувати їхній склад шляхом заміни сполучного засобу **котрий** на **який** або **що**, характерні для мови творів наддніпрянських письменників. На цьому етапі, як спостерігаємо на прикладі твору Івана Франка, починає дещо зменшуватися частотність використання слова **котрий** з власне атрибутивною семантикою. Проте серед усіх зафіксованих синтаксичних одиниць ядро все ж складають речення, де формальних змін у структурі не відбувається. Процес утворення системи таких сполучних елементів найзручніше простежувати на основі їхнього фіксованого використання, порівнюючи редакції художніх творів. Як бачимо, чітко окреслюється коло загальномовних тенденцій, які проєктують можливі зміни у синтаксичній системі. На сучасному етапі розвитку таке функціонування сполучних засобів засвідчено як літературну норму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранівська О. Складнопідрядні речення з підрядними означальними в сучасній польській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.03 “Слов’янські мови”. Київ, 2003. 20 с.
2. Гуїванюк Н. Слово – Речення – Текст. Вибрані праці. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. 664 с.
3. Петличний І. І. Франко в боротьбі за удосконалення синтаксису української літературної мови // Доповіді та повідомлення Львівського державного університету ім. І. Франка. Львів, 1955. С. 115–118.
4. Снявський О. Порадник української мови, пристосований до буденного вжитку В. Сімовичем. Харків; Берлін; Нью-Йорк: Космос, 1922. 150 с. URL: <http://archive.org/details/hramatykaukran00simouoft>
5. Скоропада О. Синтаксична характеристика підрядних означальних речень // Доповіді та повідомлення Львівського державного університету ім. І. Франка. Львів, 1955. С. 84–86.
6. Сучасна українська літературна мова: у 5 т. / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. Київ: Наукова думка, 1972. Т. 5: Синтаксис. 515 с.
7. Франко І. Захар Беркут: образ громадського життя Карпатської Русі в XIII в. Львів: Товариство ім. Т. Г. Шевченка, 1883. 184 с.
8. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Київ: Наукова думка, 1976–1986.
9. Чайченко В. [Грінченко Б.]. Галицькі вірші // Правда. 1891. Т. III., Вип. 8. С. 103–111; Т. III, вип. IX. С. 150–158; Т. IV, вип. X. С. 200–206.

REFERENCES

1. Baranivska, O. (2003). *Skladnopidriadni rechennia z pidriadnymy oznachalnymy v suchasni polskii movi: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: spets.10.02.03 “Slovianski movy”*. Kyiv.
2. Huivaniuk, N. (2009). *Slovo – Rechennia – Tekst. Vybrani pratsi*. Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t.
3. Petlychnyi, I. (1955). I. Franko v borotbi za udoskonalennia syntaksysu ukrainskoi literaturnoi movy. In: *Dopovidi ta povidomlennia Lvivskoho derzhavnoho universytetu im. I. Franka*. Lviv, 115–118.
4. Syniavskiy, O. (1922). *Poradnyk ukrainskoi movy, prystosovanyi do budennoho vzhytku V. Simovychem*. Kharkiv; Berlin; Niu-York: Kosmos, 150 s. Retrieved from <http://archive.org/details/hramatykaukran00simouoft>
5. Skoropada, O. (1955). Syntaksychna kharakterystyka pidriadnykh oznachalnykh rechen. In: *Dopovidi ta povidomlennia Lvivskoho derzhavnoho universytetu im. I. Franka*. Lviv, 84–86.
6. *Suchasna ukrainska literaturna mova: u 5 t.* (1972). / [za zah. red. I. K. Bilodida]. Kyiv: Naukova dumka, t. 5: Syntaksys.
7. Franko, I. (1883). *Zakhar Berkut: obraz hromadskoho zhyttia Karpatskoi Rusi v XIII v.* Lviv: Tovarystvo im. T. H. Shevchenka.
8. Franko, I. (1976–1986). *Zibrannia tvoriv: u 50 t.* Kyiv: Naukova dumka.
9. Chaichenko, V. [Hrinchenko B.]. (1891). Halytski virshi. *Pravda, t. III, vyp. 8*, 103–111; *t. III, vyp. IX*, 150–158; *t. IV, vyp. X*, 200–206.

Стаття надійшла до редколегії
Прийнята до друку

LANGUAGE PRACTICE OF I. FRANKO IN THE ASPECT OF CODIFICATION OF SYNTACTIC NORMS

Nataliia FARYNA

*Ivan Franko National University of Lviv
Institute of Franko Studies,
1 Universitetska St., Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: natfaryna@ukr.net*

The structure of a complex sentence with subordinate clauses is a certain combination of a number of predicate parts with conjunctive tools. The size of a complex sentence is mostly subjective and is determined by the individual manner of the author, but the choice of the conjunctive tools depends on their register and dynamics of use at a certain stage of the literary language development. The dominant place in the Ukrainian hypotaxis system belongs to subordinate relative clauses. Formal tools of linking the main and subordinate clause is a mandatory component of expressing the attributive semantics. Practice proves that the choice of certain conjunctive elements is determined by the peculiarities of territorial usage of literary language and stylistic areas of its realization. However, linguists have always had different opinions about the register of normative formal tools used for linking the subordinate relative clause with the main clause. The current research is devoted to the problem of editorial corrections by Ivan Franko in terms of codification of syntactic rules (based on Ivan Franko's novel "Zakhar Berkut" in two editions). The analysis of both versions of the novel "Zakhar Berkut" demonstrates that Franko put a lot of effort in improving the language of the piece at all levels. The writer's corrections do not essentially affect the content, they merely alter the semantic shades of some words or structures and make the dynamics of the thought more distinct. The changes at the syntactic level are clearly systematic and consistent, with noticeable transformations of relative clauses. The author's changes are traceable both at a formal, structural and semantic levels. Attention is also focused on the opinions of various researchers on the normative character of some conjunctive tools at different stages of language development. Major models of replacing the formal linking elements The author concentrates attention on the views of scholars regarding the normative character of some conjunctive means at different stages of language development. The article shows the principal models of substituting the formal conjunction elements in complex sentences with subordinate relative clauses, which bring the West-Ukrainian variety of the Ukrainian language to the East-Ukrainian. Franko endeavoured to modify numerous syntactic structures by way of replacing the conjunctive tool *kotryi* with *yakyi* or *shcho*, which were more characteristic of the language of Naddniproianshchyna writers. Nowadays, the Ukrainian language features this use of conjunctive tool as a literary norm.

Keywords: language of the literary text, structure, conjunction, conjunctive word, complex sentence with a subordinate clause with attributive semantics, conjunctive tools, models of replacement, transformation.